

PATMOS A RHODOS 1980

Počátky katolicko–pravoslavného dialogu sahají do doby Jana XXIII. a patriarchy Athenagorase I. Začalo nové období vztahů, označené jako „dialog lásky“. Významnou roli sehrál 2. vatikánský koncil a všepravoslavné konference na Rhodu (zejména druhá r. 1963 a třetí r. 1964). Tam padlo rozhodnutí navázat s katolickou církví teologický dialog. Zde se také stanovil tematický rámec bilaterálních rozhovorů pravoslaví s jinými církvemi a církevními společnostmi. Vzdáleným předznamenáním těchto aktivit byla encyklika ekumenického patriarchátu (1920), která vyzývala ke sblížení všech křesťanů a vytvoření společenství církví („koinónia tón ekklesión“). Rhodských konferencí se už katolíci účastnili aspoň jako pozorovatelé. O desátém výročí odvolání anathemat mezi Římem a Cařihradem (14. 12. 1975) se představitelé obou církví rozhodli vytvořit dvě komise, katolickou a všepravoslavnou, aby připravily teologický dialog. Konečně 30. listopadu 1979 mohli papež Jan Pavel II. a ekumenický patriarcha Dimitrios I. společně oznámit zahájení teologického dialogu.

Smíšené komise se poprvé sešla 29. května 1980 na ostrově Patmu. Při úvodním projevu během společné zahajovací modlitby metropolita chalkedonský Meliton porovnal důvody pobytu apoštola Jana a účastníků setkání na Patmu: důvodem je v obou případech vyhnanství. Dnešní účastníky nevyhnal na Patmos cízar, ale ztracený mír mezi církvemi Východu a Západu. Jednota církve musí být počátkem a kvasem eschatologického sjednocení Boha a stvoření, Výmluvný byl i fakt, že se setkání uskutečnilo bezprostředně po svátku seslání Ducha svatého.

Část církevních středisek v Řecku se postavila dialogu na odpor. V Aténách dokonce došlo k protestním manifestacím. Také aťhoští mniši ve svých deklaracích odmítli názory vyjádřené ve společném prohlášení, které bylo publikováno na závěr návštěvy Jana Pavla II. ve Fanaru. Představitelé dvaceti klášterů žádají, aby katolická církev nejprve změnila stanovisko zejména v otázce neomylnosti, primátu, unie... Domnívají se, že nenastane-li změna, bylo by urychlení dialogu „duchovní sebevraždou pravoslaví“. Pokud prý existují věroučné rozdíly, nelze mluvit o společné modlitbě. Přesto řecká církev vyslala na konferenci dva delegáty. Z jejich vystoupení však byla patrná nedůvěra vůči úmyslům katolické strany.

Nechyběly však optimistické hlasy. V homilii pronesené při liturgii připomněl metropolita Chryzostom z Myry důležitost jednoty v Božím plánu a zdola se rodící iniciativu věřících, kteří touží po jednotě. Situace se radikálně změnila, obě církve prodělaly hluboké vnitřní změny, a proto, jak řekl metropolita, nelze už katolickou církev pojímat jako středověkou, scholastickou. Předchozí snahy o jednotu (Lyon 1274, koncil florentský 1439) neměly úspěch. Uplynulo od nich několik století. Dnes začíná dialog na jiném základě. Kardinál Willebrands připomněl působení Ducha svatého, který působí „proces očištění srdcí i paměti“.

Cílem dialogu je „návrat plného společenství mezi oběma církvemi“. Jde o společenství založené na jednotě víry, zakořeněné ve společné tradici staré církve. Výrazem plného společenství bude teprve společné slavení eucharistie. V dialogu tedy nejde pouze o nějaký mezicíl, ale o návrat ztracené jednoty, která se může realizovat jedině v pravdivém a úplném společenství života a myšlení, které existuje mezi oběma církvemi ve společném vyznání víry v eucharistické koncelebraci.

Přípravné komise se shodly na tom, že dialog musí začít společnou reflexí o svátostech církve. Studium otázek týkajících se svátostí bude pozitivním úvodem do otázek ekleziologických. Zvláštní pozornost bude věnována svátostem vzhledem k jednotě, vždyť všechny svátosti jsou vlastně uskutečněním a manifestací jediné svátosti, kterou je církev, „svátost Ježíše Krista“, působícího mocí Ducha svatého. To také ukazuje, že svátostnou podstatu církve je nutno chápat v kontextu celé křesťanské pravdy o Bohu, ve světle tajemství Nejsvatější trojice. Tak bude moci být ukázána spojitost mezi svátostnou skutečností církve a christologií, pneumatologií (mimo jiné i problém epikléze“ a naukou o Nejsvětější trojici. Ústřední místo v dialogu o svátostech jistě zaujme eucharistie. V ní se uskutečňuje zvláštním způsobem jediná svátost církve. Eucharistie je svátostí par excellence. Spojení eucharistie s místní církví bude dalším předmětem dialogu. Bylo tedy dohodnuto úvodní téma: „Tajemství církve a eucharistie ve světle tajemství Nejsvětější trojice“. Později přijdou na řadu např. iniciační svátosti a jednota církve, víra a společenství ve svátostech, svátosti ve vztahu k dějinám a eschatologii, svátosti a obnova člověka a světa, svátosti a kanonická struktura církve, rituální a kanonické rozdílnosti ve vyluhování svátostí.

Na Rhodu převládalo optimistické ovzduší a pevná naděje, že dojde k plné jednotě, jejímž výrazem bude společné slavení eucharistie. Byl také oceněn vklad, který přinesla do ekumenické práce pravoslavná diaspora v západních zemích. Vždyť právě ona se denně podílí na životě s katolíky i evangelíky. Je jen škoda, že toto „západní pravoslaví“, není ve smíšené komisi zastoupeno.

V budoucnu bude nutno přistoupit i k složitým otázkám, jakými jsou role římského biskupa v církvi (primát, neomylnost), otázky specificky katolických dogmat a tzv. uniatství.

Unie se ostatně už na prvním zasedání stala předmětem nedorozumění. Řecké pravoslavné církve již předem nesouhlasila s přítomností uniatů ve smíšené komisi. Vlivem ekumenického patriarchátu však členství nebylo zrušeno. Na zasedání pak mluvčí pravoslavných přečetl deklaraci, která se týká unie a z níž je jasné, že pravoslavní neuznávají unii za řešení církevních problémů a že přítomnost uniatů ve smíšené komisi neznamená změnu pravoslavného stanoviska. Problém unie tedy zůstává otevřený a musí se stát předmětem dialogu v další fázi. (Jak tvrdí účastník konference, pravoslavný teolog o. Aleš v časopise Odkaz sv. Cyrila a Metoda 8/1980, prosili katolíci, aby tzv. uniaté nebyli takto nazýváni, nýbrž „římskokatolíci východního obřadu“ – p. př.

Při setkání na Patmu a Rhodu chyběli pozorovatelé z evangelických církví. To však neznamená, že se nepočítá s tímto třetím velkým partnerem dialogu. Mnohokrát bylo i na Rhodu řečeno, že započetí katolicko–pravoslavného dialogu je nutno vidět na širší rovině jednoty všech, křesťanů. Tento dialog se může a musí stát vkladem pro jiné ekumenické dialogy. V dialogu jde o uznání různých darů. Dialog také musí prohloubit pochopení neuchopitelného Božího tajemství, které překračuje všechny lidské formulace. Je tedy potřebný duch apofatické metody, která chce přivést lidský rozum k postoji adorace, úžasu a pokory před tváří nevyslovitelného tajemství, jemuž nikdo z lidí nemůže dát adekvátní výraz ani slovem ani životem. To ostatně řekl i Jan Pavel II. při své návštěvě ekumenického patriarchátu: „Jedině v duchu adorace, se zbystřeným smyslem pro transcendenci nevyslovitelného tajemství, které

„překračuje všechno lidské poznání“ (Ef 3,19) bude možno postavit naše rozdílnosti na správné místo a „nezatěžovat jinými povinnostmi než těmi, které jsou naprosto nutné“ (Sk 15,28) pro návrat společenství“.

V tomto duchu se obě strany mohou obohacovat, napravovat a nacházet plnější výraz pravdy. To by jistě mělo mít vliv na jiné dvoustranně ekumenické dialogy. Katolicko–pravoslavný dialog nemá cíl sám v sobě, ale má se stát kvasem jednoty celé církve a také impulsem pro evangelizaci světa a jeho jednotu.

Waclaw Hryniewicz (TP 1980/30), účastník setkání, docent srovnávací a ekumenické teologie na Katolické univerzitě v Lublinu. (Zkráceno)